

ousitanio **vivo**

JOURNAL OUSITAN

ARTICOLO REALIZZATO NELL'AMBITO DELLE INIZIATIVE FINANZIATE DALLA PRESIDENZA DEL CONSIGLIO DEI MINISTRI | PROGETTO UNIONE MONTANA VALLE MAIRA LEGGE 482/99

LALLA ROMANO, N'OCCITANA QUE PANTALHAVA¹ L'ORIENT UN RECÒRD DE L'ESCRIVAIRA E PINTRITZ DE CONI A VINT'ANS DA SA MÒRT

FACH DA GLORIA TARDITI
VIRAT EN OCCITAN DA ROSELLA PELLERINO

GRAFIA CLASSICA*

Lalla Romano e sa familha a Teit Galant (casa Peano, Spinetta d'Coni, 1923-25?). Fòto arquivi privat Romano

¹ Sognava

«Siu occitana mas ai sempre pantalhat l'Orient». Un pensier contra-corrent pronunciat da Lalla Romano, que fai vint ans que nos a laissats, ental 2001, a 94 ans. Pintritz, poetessa e escrivaira, entre las mai importantas del Nòu Cents, fòra da l'ordinari e visionaria per tota la vita, bèla emè la sia escrichura classica, creu qu'emè aquestas paraudas², provocatòrias en maniera mesuraa, voleisse dir que durbir-se al monde e a d'idèias diferèntas volia pas dir ernegar³ o perdre la sia identitat... pituèst gardar viva la belua⁴ d'coneisser d'orizonts diferènts da n'aquelhi nos capitats per naissença e origina. Identitat naturala mas decò culturala, presenta en maniera fòrta en tota sia òbra, que vira a l'entorn de sias originas e a l'istòria de sa joventut passaa sustot entre Demont, Coni e Bueves, pòsts del còr ent'aquelas tèrras occitanas d'ente pilha inspiracion sa mitologia poetica. Demont, que seria la montanha, ente era naissua l'11 de novembre del 1906 (quarqu'un disia del 1905, benlèu, pimparina⁵, s'era gavaa un an?); mas coma l'ai coneissua, sabo qu'aiçò que trobava mai curiós del jorn qu'era naissua eron lhi

² parole
³ rinnegare
⁴ mantenere il desiderio
⁵ civettuola

11/11. Jà pro propiciatòris, en mai d'aiçò eron lhi mesmes, jorn e mes, d'sa maire e d'sa nòna. Aquel jorn 11 del mes 11 del calendari, es la fèsta d'Sant Martin, un sant que l'avia truchaa jà da pichòta, per aver dividut son caban⁶ emè un paure engremolit⁷. E decò Demont, ente avia vivut da pichòta, era subit devengut un mite quora, enca' mainaa, avia laissat lo país per surtir da la cubia mainaa⁸. «Just après, da la vila ente s'eriam meirats, gachavo vers las montanhas que barron l'orizont e pensavo "l'ai es" mas volio dir "l'ai era"» (da *La penombra che abbiamo attraversato*). E enca' ben d'après, ental 1989, quora avia rebut la

la cidadinança onoraria da la comuna d'Coni repetia: «Demont per mi es sempre estat, e lo es enca' de mai eura⁹, pas mec lo país real que retròbo sempre gaire chambiat, mas decò lo simbol de tot aiçò qu'es estat important en la mia vita e sustot ental miu trabalh, l'escrichura». Coni, la *pichòta vila* ente era creissua e s'era formaa, fins al mariatge emè Innocenzo Monti e a quora era naissut lo filh Piero, era estaa decò la vila di siei, Roberto e Giuseppina Peano. La vila d'la familha, 'na presença fissa ental siu imaginari, lhi arsonava¹⁰ de sentiments dobles¹¹, en navisant¹² sempre emè ironia que siei compaïsans, gaire portats per l'art, costumavon¹³ chamar-la 'na brava tota mac cul balin d'la pitura¹⁴. Aicì es ambientaa granda

Lalla emè lo chan Murò a Demont. Fòto de Roberto Romano

cidadinança onoraria da la comuna d'Coni repetia: «Demont per mi es sempre estat, e lo es enca' de mai eura, pas mec lo país real que retròbo sempre gaire chambiat,

⁶ mantello di panno spesso
⁷ infreddolito
⁸ penombra infantile
⁹ adesso
¹⁰ suscitava, risvegliava
¹¹ doppi, ambivalenti
¹² ricordando ¹³ erano soliti
¹⁴ una brava giovane signora, solo col ghiribizzo della pittura

part de *Le parole tra noi leggere*, libre-document sal complicat personal rapòrt maire-filh, en l'encastre¹⁵ d'aquelhi temps da mal¹⁶ de guèrra e de resisença, que puèi marcarèn tota sa vita e la sia òbra.

Bueves, lo pantalh¹⁷ de l'adolescènça, las promenadas emè sa nòna, las escapadas da solèta jà a 14 ans sus las colinas per pintar lhi arbols e la natura, ent'aquela recèrcha estetica a través la pintura, passion naissua drant de l'escrichura, qu'arribarè mec ent'un second moment, forçaa da las questions praticas portaas da la guèrra. E sempre a Bueves, corrent darreire a la belessa, en l'encharmanta¹⁸ chapèla de la Madòna di Bòscs dai frescs del Quatre Cents, s'era mariaa emè son car Innocenzo, jove partisan de Justicia e Libertat e puèi President d'la Banca Comerciala Italiana. Ai ben presenta l'expression e la fòrta emocion de Lalla quora, a mai d'80 ans, passava en maquina emè nos dapè a n'a aqueste pòst: lhi era tament car que lo deviam evitar per pas esmòur-la¹⁹ de mai.

Mas se la provincia d'Coni, per ela milanesa d'adocion, es estaa la sia Tule,

Lalla Romano ent'aquò siu a Milan. Fòto d'Antonio Ria.

lo pantalhat²⁰ orient, son *alheur*²¹, se respira ent'aquel tendre e evocatiu coment a una fòto del paire en *Romanzo di figure*, libre fuòrt, ver colme²² di siei talents artistics: «un país imaginari ente se pòl chaminar – una via larja e pomposa²³, bauç²⁴ e muralhas d'ente fan guinchèta²⁵ cabonhas²⁶ e pins – la via es deserta – un palais blanc... lo viatge a Montecarlo era favolós decò per miu paire: volia visitar l'India, e Montecarlo era istaa la sia India».

*varietat

bassa Val d'Estura

¹⁵ contesto

¹⁶ difficili

¹⁷ sogno

¹⁸ incantevole

¹⁹ turbarla, commuoverla

²⁰ vagheggiato

²¹ altrove

²² lett. trave maestra, punto di convergenza

²³ sontuosa, sfarzosa

²⁴ rocce

²⁵ fanno capolino, si affacciano

²⁶ agavi